

O NECROPOLĂ MEDIO-BIZANTINĂ CERCETATĂ LA NUFĂRU, JUD. TULCEA, PUNCTUL TRECERE BAC. CONSIDERAȚII ARHEOLOGICE PRELIMINARE

Oana DAMIAN^a, Mihai VASILE^b, Andra SAMSON^b

^a Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan”, București; e-mail: oanadamian63@gmail.com

^b Muzeul Național de Istorie a României, București; e-mail: vasilemihaiagabriel@gmail.com, andrasamson@gmail.com

Keywords: Middle-Byzantine fortress, settlement, garbage pit, necropolis, grave, Christian burial rite and ritual, inhumation, funerary pit, grave goods, adornments

Abstract: The authors present the results of an archaeological investigation in a Middle Byzantine fortress, settlement and necropolis, overlapped by the present-day village of Nufăru, Tulcea County. The investigated area is placed on the northern part of a rocky hill (Trecere bac). A part of the northern inner wall and the wharf of a Middle Byzantine fortress, two habitation layers, with dwellings and garbage pits, and 450 graves were discovered in the course of the excavations (1999–2002, 2004–2014, 2016). A large number of the graves were disturbed, and only 215 were relatively well preserved and made it possible to determine the orientation of the body and the position of the heads, arms and legs. All burials in the necropolis were performed in accordance with the Christian burial rites – by inhumation in extended position, the head oriented to the west and the feet to the east, with a certain seasonal deviation in the orientation. The most frequently occurring grave in the necropolis was the simple rectangular pit. In some of the burials the bodies were entirely or, more often, partially surrounded with broken or flat stones, especially the heads and the lateral parts of the skeleton. The inhumation in crypts, excavated in the rock, is also registered (10 situations). Burials in coffins – preserved by scarce traces of wood and nails and other iron elements – were also found in the cemetery. Another peculiarity in the burial ritual observed in the necropolis, was the placing of the head of the deceased on a flat stone or on a brick or a tile. The graves in the necropolis did not have any marking. This is also evidenced by the overlapping burials, demonstrating a remarkable density inside the graveyard. There were also relatively frequent cases when the pit of a burial cut the pit of an earlier one, but in only 45 situations was noticed a care for the disturbed remains, which were partially gathered and placed next to the body of the newer burial, like a secondary burial / re-inhumation. During the excavations, there appeared cases when one or several graves were stratigraphically overlying destroyed earlier dwellings, or were overlapped/disturbed by garbage pits. The position of the forearms of the deceased reveals several variants: stretched close to the body, crossed over the chest, the abdomen or the pelvic area, bent next to the shoulder. The legs were generally parallel, more or less close together, in several cases flexed on one side or the other, with the tibiae or the femurs overlapping in an “X” shape. The deceased were probably buried (67 cases) only with the articles of adornment (for the head, for the hands / arms – bronze and silver earrings, necklaces of beads made of bone, glass, amber and of a tropical shell *Cyprea*, bronze finger rings, bronze and glass bracelets), and clothes’ accessories (bronze buckle and buttons) belonging to them. Small bronze and amber crosses, bronze crosses-encolpions were also discovered as grave goods. The coins discovered in several graves reveal the fact that the inhabitants of the settlement were also familiar with the custom of „Charon’s obols”. The necropolis investigated at Trecere bac, dating from the end of the 11th century to the beginning of the 13th century, is the most important funerary area in the archaeological site of Nufăru, Tulcea County, and one of the Christian graveyards of Middle Byzantine Dobruja.

Cuvinte-cheie: fortificație medio-bizantină, așezare, groapă menajeră, necropolă, mormânt, rit și ritual creștin, înmușiere, groapă funerară, inventare funerare, podoabe

Rezumat: Cercetările arheologice desfășurate în intravilanul localității Nufăru (jud. Tulcea) au contribuit la descoperirea unei fortificații ridicate a fundamentis la sfârșitul secolului al X-lea, cu o locuire prelungită până la mijlocul secolului al XIII-lea și mai multe zone funerare. Una dintre necropolele așezării medio-bizantine, aflate în capătul nordic al promontoriului stâncos pe care se desfășoară așezarea, în punctul Trecere bac, a fost cercetată în campaniile 1999–2002, 2004–2014 și 2016. Ocupând zona de la nord de zidul fortificației bizantine și instalația portuară dezafectată, cimitirul se plasează, din punct de vedere spațial și cronologic, între două niveluri de locuire (unul anterior, marcat de locuințe de suprafață, celălalt ulterior, reprezentat de gropi menajere), perioada în care a fost utilizat putând fi considerată sfârșitul secolului al XI-lea – începutul secolului al XIII-lea. Mormintele cercetate în punctul Trecere bac sunt exclusiv de înmușiere, cu dispunerea în șiruri paralele. Defuncții au fost depuși în decubit dorsal, cu orientarea V-E, cu cu unele deviații determinate de anotimpul în care s-a făcut înmormântarea. În general, s-a practicat înmușierea individuală, dar se înregistrează și cazuri de morminte duble, de suprapuneri de complexe funerare, precum și practicarea reînmușierii. Depunerea defuncțiilor s-a făcut în gropi simple, puțin adânci, de formă rectangulară și oval-alungită, uneori trapezoidală, în resturile unor complexe de locuire anterioare sau pe/în stâncă, în cadrul a 10 cripte. Au fost înregistrate și cazuri de folosire a protecției/delimitării cu piatră, a sicriilor, precum și înmușierea pe paturi de pietre, pe zidul sau pe pavimentul instalației portuare. În unele cazuri, craniul înmușiatului era așezat pe o piatră, pe o cărămidă sau pe un olan. Dintre cele 450 de complexe funerare, au fost înregistrate 215 schelete în conexiune anatomică, în decubit dorsal, integral sau doar parțial conservate, cu reînmușierea scheletului afectat (documentată în 45 de cazuri), precum și grupări de oseminte umane, rezultate din deranjamentele provocate de acțiunile legate de alte înmușieri sau de amenajarea complexelor de locuire ulterioare. Morminte documentate doar prin craniul apar în 31 de cazuri. Există, de asemenea, și o mare cantitate de oase umane recuperate din complexele menajere care au suprapus nivelul necropolei și pentru care nu a fost posibilă întotdeauna stabilirea complexului funerar de proveniență. Întreținerea unor complexe funerare, deranjamentele interne provocate, înmușierile dublate de reînmușieri, indicând o mare densitate a necropolei, se pot explica, probabil, și prin absența marcării pe teren a mormintelor. Nu este exclus totuși ca, măcar în unele situații, să fie vorba și de existența unei conexiuni între un anumit loc din cimitir și un grup de decedați, cu eventuale legături de rudenie între ei. Pentru scheletele bine conservate, a putut fi înregistrată poziția craniilor (normală sau spre piept, pe partea dreaptă sau pe cea stângă), a antebrațelor (cu cele cinci variante de bază – pe lângă corp, pe bazin, pe abdomen, pe piept și pe umeri –, cu diferitele subvariante) și a picioarelor (în general, întinse, paralele, rar încrucișate, flexate lateral, dreapta sau stânga). Inventarul funerar, prezent în 67 de morminte, este reprezentat de piese de podoabă (ale capului, gâtului și mâinilor), de port și de cult, la care se adaugă monede (indiciu al practicării depunerii „obolului lui Charon”). Necropola din punctul Trecere bac reprezintă cea mai importantă dintre zonele funerare identificate la Nufăru și se încadrează în seria cimitirelor de înmușiere creștine ale Dobrogei medio-bizantine.